

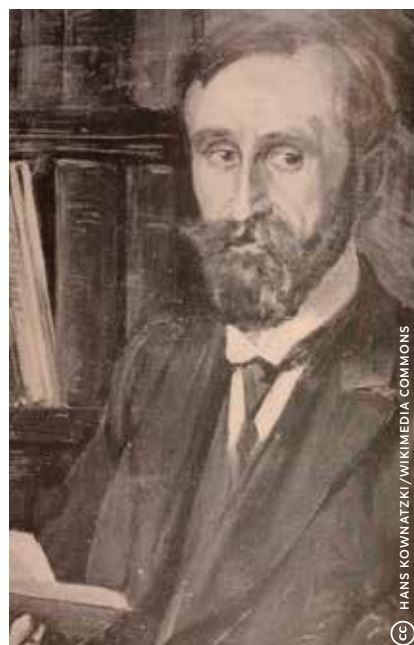
Schoolwandkaart *Nederland en omgeving* uit 1913 'Als Te Lintum iets doet, doet hij het op zijn wijze'

Geschiedenisman Chris te Lintum ontwierp voor aardrijkskunde een schoolwandkaart van Nederland met een ongebruikelijke kaartuitsnede: ook de omliggende, voor onze economie belangrijke Europese regio's stonden erop. Figuratieve kaartsymbolen hielpen leerlingen economische activiteiten makkelijk te herkennen en onthouden.

Historicus en geschiedenisleraar Chris te Lintum (1863-1930) was niet de enige die zich stoorde aan het feit dat het geschiedenisonderwijs 'niets anders was dan eene verzameling bijzonderheden op politiek, diplomatisch en militair gebied, doorspekt met jaartallen en namen'. Maar hij was wel de eerste die de politiek-militaire geschiedenis radicaal inruilde voor een beschavingsgeschiedenis in zijn methode *De beginselen der geschiedenis* uit 1897. Door de sterke nadruk op de producten van beschavingen noemden tegenstanders de nieuwe richting smalend een 'tuitlampjes-historie'. Maar volgens de strijdvaardige Te Lintum werd alleen 'veel diplomatiek gekonkel, benevens veel militaire taktiek en strategie' buiten beschouwing gelaten. Pas veel later zou Te Lintum erkenning krijgen als pionier van het moderne geschiedenisonderwijs. Hij had daarnaast een akte mo-aardrijkskunde en zou ook het aardrijkskundeonderwijs met verfrissende ideeën verrijken.

Stokpaardjes

Te Lintum was van 1898 tot 1927 leraar geschiedenis aan een Rotterdamse hbs, maar wist toch tijd te vinden voor een lange rij publicaties over geschiedenis (promotie in 1895), geografie en historische geografie. In alle drie de vakgebieden benadrukte hij het economische en maatschappelijke leven,

HANS KOWATZKI/WIKIMEDIA COMMONS

zoals handel, industrie, verkeerswegen en de opkomst van steden. In 1911 verhuisde Te Lintum van Rotterdam naar Den Haag en kwam daar in contact met twee Haagse schoolhoofden, Th.P. Badoux en Chr.L. Wesseling Mzn. Beiden waren actief in de katholieke beweging en waren in 1911 al 'eminente onderwijsmannen'. Bij uitgeverij Noordhoff verscheen van dit drietal in 1913 de schoolwandkaart *Nederland en omgeving*, die in diverse opzichten opvalt. De kaart bevat zo veel stokpaardjes van Te Lintum, dat die hoogstwaarschijnlijk de geestelijk vader ervan is en de twee schoolhoofden vooral zorgden voor de praktische uitvoering. Het uitzonderlijk grote formaat en de daardoor verkregen afstandswerking van deze wandkaart is niet typisch voor Te Lintum, maar wel vernieuwend. De

aandacht voor industrie, handel, landbouw, veeteelt en verkeerswegen moet echter beslist een idee van Te Lintum zijn geweest. Het innovatieve ontwerp van *Nederland en omgeving* lijkt geïnspireerd op de grensverleggende *Handelskaart van Europa* van de Haagse hoofdonderwijzer Jan Jacob ten Have uit 1904. Beide wandkaarten geven bijvoorbeeld het economisch belang van een verschijnsel aan met 'het verschil in grootte van een zelfde teeken'. Dan hebben we het nog niet eens gehad over de twee echte primeurs in deze kaart.

Brug te ver

Aardrijkskundige onderwijsmethoden zijn in Nederland vaak onderverdeeld in Nederland, Europa en de wereld. Dit zijn dan ook de drie meest voorkomende onderwerpen op Nederlandse schoolwandkaarten. Het vergt moed (of overmoed) om hiertegen in te gaan. Maar zoals Roelof Schuiling al in 1911 opmerkte in het *Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap*: 'Als Te Lintum iets doet, doet hij het op zijn wijze.' Na het succes van zijn baanbrekende geschiedenis-methode (1897) richtte Te Lintum zijn pijlen op vastgeroeste gewoonten in het aardrijkskundeonderwijs. In zijn vader-

Schoolwandkaart *Nederland en omgeving*, uitgegeven door Noordhoff in 1913 (179 x 232 cm, collectie De Wereld aan de Wand).

Inzet rechts: Fragmenten (Zuid-Limburg en Ruhrgebied). De grootte van punt-symbolen en de dikte van lijnsymbolen geven het economische belang aan.

Onder: Fragment legenda.

Teekeningen

De tweede primeur van de schoolwandkaart *Nederland en omgeving* was de toepassing van figuratieve kaart-

landse geschiedensmethode werden ook de omliggende landstreken van Nederland behandeld, om zo een brug te kunnen slaan naar de wereldgeschiedenis. Met de wandkaart *Nederland en omgeving* probeerde Te Lintum iets vergelijkbaars: 'een beeld geven van die streken in Europa, welke voor ons onmiskenbaar het belangrijkst zijn'. En in de bijbehorende prospectus schrijft hij: 'Als Nederland zijn eerste behandeling achter den rug heeft, dan ziet de leerling het groote kaartbeeld van Nederland plotseling ineenschrompelen tot een klein inhoudloos contourtje, dat hij op de kaart van Europa nauwelijks onderscheiden kan.' Te Lintums aanval op de klassieke schoolwandkaart van Europa gaat nog verder. Of deze overal gebruikte kaart op den duur niet 'in den knel zal raken tusschen onze kaart en de wereldkaart', zal de toekomst moeten leren. Dit was vloeken in de kerk voor veel met de schoolwandkaart van Europa grootgebrachte onderwijzers. Het idee zou geen navolging vinden. Te Lintum had een primeur met zijn 'breede en sterke brug' tussen de kaart van Nederland en de wereldkaart, maar het was een brug te ver.

symbolen. Voor recensenten was het wel even wennen. In *Het Katholieke Schoolblad* werd gesproken van 'op de kaart aangebrachte "teekeningen": weversspoelen, gekruiste houweelen, zwemmende haringen, gevleugelde balansen, koeien en schapen en sikkels, fabrieksschoorsteenen en druiventrossen'. In *De School met den Bijbel* had men het over 'een echte kaart, maar met heusche booten, fabrieken, visschen, koeien, schapen, sikkels enz.' Voor Te Lintum waren deze symbolen 'een prettig en krachtig hulpmiddel om juiste associaties te vormen en zoo het begrijpen en onthouden te vergemakkelijken'. Ruim tachtig jaar later zou onderzoek bevestigen dat kinderen figuratieve symbolen inderdaad veel beter begrijpen dan abstracte. En pas in de jaren 1940 verschenen er AK-methoden waarin figuratieve kaartsymbolen een grote rol speelden. Deze primeur zou dus wél navolging krijgen. Te Lintum was er alleen – zoals ook met zijn tuitlampjes-historie – weer veel te vroeg mee. •

Deze tekst is gebaseerd op het in 2024 verschenen boek *De wereld tussen twee stokken: 50 schoolwandkaarten uitgerold*. Zwolle: WBooks.